

راهنمای عملی

پژوهش و نگارش علمی

راهنمای تالیف پایان نامه و مقالات علمی

با معرفی ۱۴ حوزه پژوهشی و قییب ۱۰۰۰ متغیر برای انتخاب موضوع

دکتر هادی پورشافعی

دانشیار دانشگاه بیرجند

آییز

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سرشناسه	پور شافعی، هادی ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور	راهنمای عملی پژوهش و نگارش علمی؛ راهنمای تدوین پایان نامه و مقالات علمی با معرفی ۱۴ حوزه پژوهشی ... / تالیف هادی پور شافعی.
مشخصات نشر	تهران: آبیژ، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	شانزده، ۲۰۰ ص: جدول، نمودار.
شابک	978-964-970-628-3
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	عنوان به انگلیسی: The practical guide for scientific research and writing.
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	راهنمای تدوین پایان نامه و مقالات علمی با معرفی ۱۴ حوزه پژوهشی ...
سوع	پایان نامه ها -- شیوه نامه
موضوع	Dissertations, Academic -- Style manuals:
رصوع	نگارش علمی و فنی -- علوم و تکنولوژی
موضوع	Technical writing--science and technology:
رده بندی کده	LB۲۳۶۹:
رده بندی ده	۰۰۱/۴۲:
شماره کتابشناسی ما	۵۱۱۲۷۱ :

آبیژ

راهنمای عملی پژوهش و نگارش علمی (راهنمای تدوین پایان نامه و مقالات علمی)

تألیف	دکتر هادی پور شافعی
ناشر	آبیژ
قطع	وزیری
نوبت چاپ	اول
تاریخ چاپ	۱۳۹۸
تیراژ	۲۰۰
صفحات	۲۱۶
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۹۷۰-۶۲۸-۳

۳۰۰۰۰ تومان

دفتر انتشارات تهران، خیابان کارگر جنوبی، خیابان لبافی نژاد غربی، پلاک ۲۱۵

تلفن ۸-۹۶۵۵۸۰۹۶

وب سایت WWW.Nakketab.com ناک کتاب سایت رسمی فروش کتاب آبیژ، نوپردازان و گهواره کتابیران

مرکز پخش کتابیران: تهران، خیابان لبافی نژاد، بین اردیبهشت و فروردین، پلاک ۲۲۸

تلفن: ۶۶۴۱۴۴۷۴ - ۶۶۴۱۴۵۱۵ - ۶۶۴۱۱۱۷۳ - ۶۶۴۹۴۴۰۹

WWW.Ketabiran.ir

فروش اینترنتی

مقدمه

شکل هدایت شده و هدفمند کنجکاوی انسان یعنی «پژوهش» مستلزم مهارت‌هایی است که باید کسب شود و «نگارش» خوب نیز مهارتی جداناپذیر از فرایند پژوهش است. هدف، ارتقای کیفیت و نگارش فعالیت‌های پژوهشی چون پروژه، پایان‌نامه، رساله و نیز تدوین و انتشار مقالات علمی-پژوهشی و همچنین استفاده از نتایج نظری و کاربردی آن‌ها است. کیفیت پژوهش و نگارش علمی اعم از تدوین و نگارش پایان‌نامه و مقاله، وابسته به عوامل متعددی است. از بین این عوامل، انتخاب درست مسئله، تبیین آن به صورت یک مسأله، اجرای هوشمندانه، نتیجه‌گیری و تفسیر یافته‌ها، تدوین و نگارش هنرمندانه، یعنی سه اقدام محوری انتخاب موضوع، فرایند اجرا و نگارش اولویت دارد. از آنجا که اهتمام هر دانشجو و محقق، انتخاب درست و انجام درست کار پژوهش است، اهتمام در نگارش این کتاب با رویکرد عملی، راهنمایی در جهت چنین هدفی است.

به این منظور که به در شش فصل نگارش یافته که کوششی برای بررسی چند پرسش است. اینکه ماهیت و انواع پژوهش و پایان‌نامه چیست و قسمت‌های آن کدام است؟ موضوع پژوهش چگونه باید انتخاب شود؟ (با معرفی ۱۴ حوزه مطالعاتی و متغیرهای متنوع هر یک) و اینکه چگونه تدوین و نگارش شود؟ پایان‌نامه، دارای چه اختار فصرنی است؟ مقاله چیست؟ و مقاله علمی-پژوهشی و علمی-مروری چه ماهیتی و چگونه تنظیم می‌شود؟ برگزاری جلسه دفاع چه مراحل و دانشجو در فرایند آن چه وظایفی دارد و اینکه نسخه‌هایی نگارش پژوهش چگونه باید آماده شود؟ در مباحث هر فصل ضمن ارائه راهنمایی کاربردی، سؤالاتی مطرح شد که نیازمند فعالیت عملی خواننده است. خداوندگار را شاکر و جای بس خرسندی است که این کتاب انتشار شد. تنظیم، نگارش و ویرایش آن در ماه ضیافتی الهی در رمضان المبارک ۱۴۳۹ (خرداد ۱۳۹۷) میل شد که آن هم موهبتی بود از موهبت‌ها و برکات این ماه. امید است مباحث کتاب با جهت‌گیری علمی، دانشجویان و دانش‌پژوهان را به فرایند هدفمند و نظام‌مند پژوهش ترغیب کند و آنان با دانش، توان جست‌وجوی و خلاقیت خود از مباحث بهره‌گیرند، امیدوارم خوانندگان بیش از هر چیز، این اعتقاد را که پژوهش خوب، قابل یادگیری و یک مهارت است را از این کتاب بیاموزند. موجب امتنان خواهد بود خوانندگان محترم از طریق پست الکترونیکی hpourshafei@birjand.ac.ir یا pourshafei@yahoo.com پیشنهادهای ارزشمند خود را ارائه نمایند. مؤلف از مدیریت و همکاران محترم انتشارات آییز تشکر نموده و آرزوی توفیق الهی دارد.

مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

هادی پورشافعی

دانشگاه بیرجند

فهرست مطالب

فصول کلی کتاب

صفحه	عنوان
۱	فصل ۱. ماهیت پژوهش، پایان نامه و قسمت های آن
۹	فصل ۲. انتخاب موضوع پژوهش
۵۳	فصل ۳. نگارش پژوهش
۶۹	فصل ۴. فصول پایان نامه
۱۲۹	فصل ۵. تدوین مقاله علم
۱۶۳	فصل ۶. آمادگی های جلسه دفاع و اصلاح نهایی

فصول تکمیلی کتاب

صفحه	عنوان
۱	فصل ۱ ماهیت پژوهش، پایان نامه و قسمت های آن
۱	مقدمه
۱	ماهیت پژوهش
۲	اقدامات فکری در پژوهش و ویژگی های ذهن پژوهنده
۳	انواع پژوهش
۳	پایان نامه؛ تعریف، ویژگی ها و اهمیت آن
۴	اهداف پایان نامه
۴	وظایف استاد راهنمای پایان نامه
۵	قسمت های پایان نامه (در یک نگاه)
۸	سخن پایانی فصل
۹	فصل ۲ انتخاب موضوع پژوهش
۹	مقدمه

۹	معیارها و منابع انتخاب موضوع
۱۰	نگارش عنوان پژوهش
۱۱	مراحل پیشنهادی در انتخاب موضوع
۱۶	خلاصه مراحل
۱۷	چند نکته شاخص در انتخاب موضوع
۱۹	طرح عنوان پژوهش به صورت سؤال (پرسش آغازین)
۲۰	چند مهارت اساسی در آغاز پژوهش
۲۰	زمان و مدیریت زمان در پژوهش
۲۱	پایگاما و انگ‌های اطلاعاتی
۲۶	سخن پایانی فصل
۲۶	پیوست فیل (ح) ها و متغیرها

فصل ۳ نگارش پژوهش ۵۳

۵۳	مقدمه
۵۳	اخلاق پژوهش
۵۴	منابع پژوهش
۵۵	دو محور پژوهش
۵۵	اول: دقت در مأخذدهی (استناد و ارجاع‌دهی)
۵۶	اهداف عمده مأخذدهی و استناد دادن منابع
۵۶	روش‌های نقل و مأخذدهی مطالب
۵۶	چند مثال درباره مأخذدهی
۵۹	یادداشت‌برداری
۶۰	دوم: دقت در نگارش (رعایت نکات نگارشی)
۶۰	نکات نگارش پاراگراف
۶۳	دقت در نگارش
۶۵	نکات دیگر نگارش
۶۶	صفحه‌گذاری و نشانه‌گذاری مطالب
۶۷	نرم‌افزار ویرایش
۶۷	سخن پایانی فصل

فصل ۴ فصول پایان نامه ۶۹

مقدمه ۶۹

فصل ۱ پایان نامه: کلیات پژوهش طرح پژوهش (پروپوزال) ۷۰

طرح پژوهش ۷۱

۱. مقدمه پژوهش ۷۳

۲. بیان مسئله پژوهش ۷۳

۳. اهمیت و ضرورت پژوهش (کاربردها و جنبه‌های نوآورانه آن) ۷۸

۴. اهداف پژوهش ۷۹

۵. سؤال‌ها یا فرضیه‌های پژوهش ۸۰

۶. متغیر یا تغییرات پژوهش و تعاریف آن (نظری و عملیاتی) ۸۱

۷. روش پژوهش ۸۲

۸. جامعه آماری و نمونه پژوهش ۸۲

۹. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، روایی (اعتبار) و پایایی (قابلیت اعتماد) آن ۸۳

۱۰. شیوه اجرای پژوهش ۸۳

۱۱. شیوه تحلیل آماری داده‌های پژوهش ۸۳

۱۲. موقعیت پژوهش و تعریف واژه‌های خاص و اصطلاحات پژوهش ۸۴

۱۳. منابع و مأخذ ۸۵

سخن پایانی فصل ۸۵

فصل ۲ پایان نامه: مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش ۸۶

مقدمه ۸۶

قسمت‌های اساسی فصل دوم ۸۶

ویژگی‌ها و اهداف پیشینه‌کاوی خوب ۸۷

گام‌های جستجوی مبانی نظری ۸۷

توانمندی‌های پژوهش‌گر ۸۸

نتیجه‌گیری ۸۹

سخن پایانی فصل ۸۹

فصل ۳ پایان نامه: روش‌شناسی پژوهش ۹۰

مقدمه ۹۰

۱. روش و نوع پژوهش ۹۰

۹۱	۲. جامعه، نمونه و روش انتخاب نمونه آماری پژوهش
۹۱	۳. شیوه و ابزار گردآوری اطلاعات پژوهش، روایی (اعتبار) و پایایی (اعتماد) آن
۹۲	انواع پرسش نامه (از منظر ساخت)
۹۲	۱. پرسش نامه استاندارد (میزان شده)
۹۳	۲. پرسش نامه محقق ساخته
۹۴	روش های افزایش روایی
۹۴	نسبت و شاخص روایی محتوا
۹۵	روش های برآورد پایایی (اعتماد) آزمون
۹۶	۴. مانع انجام و یا اجرای پژوهش
۹۶	۵. روش های تجزیه و تحلیل آماری پژوهش (انواع روش های آماری)
۹۶	الف) آمار توصیفی
۹۷	ب) آمار استنباطی
۹۷	نرم افزارهای آماری
۹۸	سخن پایانی فصل
۹۹	پیوست فصل (روش های نمونه گیری)
۹۹	انواع روش های نمونه گیری
۹۹	۱. انواع نمونه گیری های تصادفی
۹۹	توضیح چند روش نمونه گیری
۹۹	۱. نمونه گیری تصادفی طبقه ای
۱۰۲	۲. نمونه گیری خوشه ای
۱۰۷	۲. انواع نمونه گیری های غیرتصادفی
۱۰۷	توضیح برخی از روش های نمونه گیری های غیرتصادفی (غیراحتمالی)
۱۰۷	۱. نمونه گیری در دسترس یا اتفاقی
۱۰۷	۲. نمونه گیری هدفمند (تعمدی) یا قضاوتی
۱۰۸	۳. نمونه گیری گلوله برفی یا افزایشی (زنجیره ای یا شبکه ای)
۱۰۹	۴. نمونه گیری موردی (مطالعه موردی)
۱۰۹	جدول انتخاب نمونه از جامعه
۱۱۲	فصل ۴ پایان نامه: یافته های پژوهش و تجزیه و تحلیل آن
۱۱۲	مقدمه

۱۱۲	۱. اقدامات اولیه در تحلیل آماری
۱۱۲	الف) ورود داده‌ها به نرم‌افزار مورد نظر
۱۱۳	ب) نرمال کردن داده‌ها
۱۱۴	ج) استخراج اطلاعات جمعیت‌شناختی (بیوگرافیک)
۱۱۴	۲. اقدامات اصلی در تحلیل آماری
۱۱۴	پردازش و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری
۱۱۵	تنظیم جدول اول
۱۱۷	نمودارها
۱۱۷	نکات مورد توجه در تحلیل فرضیه‌ها
۱۱۸	سخن پایانی فصل
۱۱۹	فصل ۵ پایان‌نامه: نتیجه‌گیری بحث و پیشنهادها
۱۱۹	مقدمه
۱۱۹	قسمت‌ها (گام‌های) عمده فصل
۱۲۰	الف) نتیجه‌گیری
۱۲۰	ب) بحث و تفسیر
۱۲۱	ج) محدودیت‌ها و پیشنهادها
۱۲۲	ارائه پیشنهادها
۱۲۲	نکات مورد توجه
۱۲۴	محدودیت‌های پژوهش
۱۲۴	چند نکته در ارائه پیشنهادها
۱۲۶	منابع و مآخذ پایان‌نامه
۱۲۶	پیوست پژوهش (پایان‌نامه)
۱۲۸	سخن پایانی فصل
۱۲۹	فصل ۵ تدوین مقاله علمی
۱۲۹	مقدمه
۱۲۹	بخش تکمیلی گزارش پایان‌نامه
۱۳۰	چگونگی تدوین مقاله
۱۳۰	فواید تدوین و انتشار مقاله
۱۳۱	تعریف مقاله و مقاله علمی

۱۳۳	..... ساختار مقاله علمی - پژوهشی
۱۳۳	..... ۱. ساختار کلی مقاله
۱۳۶	..... ۲. ساختار محتوایی مقاله
۱۳۸	..... ویرایش مقاله
۱۳۸	..... الف) ویرایش فنی
۱۳۸	..... ب) ویرایش محتوایی
۱۳۹	..... ج) ویرایش نگارشی
۱۴۰	..... نکات دیگر در نگارش مقاله (یادآوری)
۱۴۰	..... ۱. هزار نگاهش
۱۴۰	..... ۲. پرهیز از تکرار
۱۴۰	..... ۳. معاد کلمات و اسامی خارجی
۱۴۰	..... ۴. دقت در نگارش
۱۴۱	..... ۵. حجم مقاله
۱۴۱	..... ۶. بررسی مجدد منابع
۱۴۱	..... ۷. دقت در تدوین و تنظیم مطالب
۱۴۱	..... ۸. مطالعه مقالات مجله منتخب
۱۴۱	..... ۹. توجه به ظاهر مقاله
۱۴۲	..... ۱۰. رعایت اصول اخلاقی پژوهش و احترام به حقوق معنوی
۱۴۲	..... ۱۱. استفاده فرمان‌ها در فضای واژه‌پرداز Word
۱۴۲	..... ب) تدوین چکیده پژوهش
۱۴۵	..... نمونه چکیده مقاله علمی - پژوهشی
۱۴۵	..... چکیده
۱۴۶	..... ده فرمان برای نگارش چکیده
۱۴۹	..... ج) انتخاب مجله و ارسال مقاله
۱۴۹	..... چند توصیه در انتخاب مجله
۱۵۰	..... پذیرش مقاله و دلایل عدم پذیرش آن
۱۵۰	..... دلایل عدم پذیرش مقاله
۱۵۱	..... داوری مقاله
۱۵۴	..... د) معیارها و مراحل تدوین و نگارش مقاله علمی - مروری
۱۵۴	..... ۱. صفحه عنوان و چکیده

۱۵۴	۲. دقت در تنظیم و سیر منطقی (انسجام) مطالب مقاله
۱۵۵	۳. اسامی خارجی و اصطلاحات خاص
۱۵۵	۴. نتیجه‌گیری از مباحث و راهکارها (پیشنهادهای)
۱۵۶	۵. مأخذدهی و استناددهی
۱۵۶	۶. نحوه مأخذدهی و استناددهی
۱۵۶	۷. تایپ و نگارش مقاله
۱۵۷	۸. صفحات مقاله
۱۵۷	۹. ارتباط مستمر با راهنما
۱۵۷	۱۰. ارسال مقاله به همایش
۱۵۷	چارجوب کلی مقالات علمی-مهمی
۱۵۷	۱. عنوان مقاله
۱۵۷	۲. چکیده (حدود ۱۵۰ تا ۲۰۰ کلمه)
۱۵۸	۳. متن یا بدنه مقاله
۱۵۸	۴. منابع و مأخذ به ترتیب حروف الفبا (طبق معیارهای مأخذدهی مقاله)
۱۵۸	مراحل شرکت در همایش علمی
۱۶۰	خلاصه مراحل
۱۶۰	چند نکته مهم
۱۶۱	انواع مقالات علمی
۱۶۲	سخن پایانی فصل
۱۶۳	فصل ۶ آمادگی‌های جلسه دفاع و اصلاح نهایی
۱۶۳	مقدمه
۱۶۳	مراحل جلسه دفاع
۱۶۳	۱. وظایف و اقدامات «قبل» از برگزاری جلسه دفاع
۱۷۱	۲. وظایف و اقدامات «ضمن» برگزاری جلسه دفاع
۱۷۳	۳. وظایف و اقدامات «پس» از برگزاری جلسه دفاع
۱۷۴	نکات پایانی و آخرین توصیه‌ها
۱۷۸	سخن پایانی فصل و فرجام پژوهش
۱۷۸	سخن پایانی کتاب

پیوست‌ها..... ۱۸۱

پیوست ۱. نمونه صفحه عنوان روی جلد پایان‌نامه (فارسی و انگلیسی)..... ۱۸۲

پیوست ۲. کاربرگ داوری گزارش پژوهشی پایان‌نامه..... ۱۸۴

پیوست ۳. عذرگذاری و برخی اصطلاحات معمول پژوهش..... ۱۸۷

پیوست ۴. معرفی دیگر پایگاه‌های علمی..... ۱۹۲

منابع و مآخذ..... ۱۹۳

منابع برای تهیه پرسش‌نامه..... ۱۹۵

نمایه ۱۹۷